

Motion

1980/81:400

av Joakim Ollén

om förbättrad kontroll över de statliga utgifterna

Det politiska arbetet i riksdagen måste förändras om det skall vara möjligt att klara 1980-talets problem. Under år av god tillväxt och utrymme för nya reformer har det varit naturligt att riksdagens intressen huvudsakligen har koncentrerats till frågan om hur och var den offentliga sektorn skulle kunna göra nya insatser. Arbetet har haft en påtagligt expansiv inriktning. Befintlig verksamhet har översiktligt granskats i samband med den årliga budgetbehandlingen men har i övrigt överlämnats till de förvaltande myndigheterna. Något mera djupgående intresse för vad statens medel egentligen använts till eller för de verksamheter som bedrivs inom den offentliga sektorn har inte präglat riksdagens arbete.

Uppenbarligen är ett sådant arbetssätt inte möjligt på 1980-talet. De allvarliga balansproblemen i svensk ekonomi såsom de stora bytesbalansunderskotten, de ännu större budgetunderskotten, den sjunkande investeringstakten och den höga inflationen måste lösas. För att detta skall kunna åstadkommas måste alla statliga utgifter och verksamheter omprövas. En politisk huvuduppgift blir att granska den nuvarande verksamheten i stället för att finna nya områden där den offentliga sektorns insatser anses påkallade.

För att det skall vara möjligt för riksdagen att få en ökad kontroll över den statliga verksamheten krävs emellertid att riksdagen ges effektiva redskap i sin hand. Såväl den revisionella granskningen av statlig verksamhet som de rationaliseringsorgan som står till statens förfogande bör läggas närmare det politiska beslutfattandet i riksdagen. Det huvudsakliga skälet för en sådan ordning är följande. Den granskning och rationalisering som bedrivs i dag utgår i princip från de av politikerna uppställda målen för verksamheten. Vid en sådan granskning kan ofta den befintliga verksamheten konstateras vara relativt effektiv. Även om besparingsförslag kan framläggas, kan mera omfattande förändringar inte åstadkommas om inte målen för verksamheterna på ett annat sätt än hittills kan ifrågasättas. De rationaliserande och granskande myndigheterna blir därför låsta av de politiska beslutsfattarna. Politikerna känner sig, i sin tur, bundna av de ämbetsverk som konstaterar att mera omfattande besparingar inte går att åstadkomma. En låst situation uppkommer, vilket har gjort det svårt i vårt land, såväl som i andra jämförbara länder, att verkligen åstadkomma en mera betydande begränsning av statlig verksamhet.

I motion 1978/79:218 ifrågasattes om inte riksdagen borde vara huvudman för den statliga kontrollapparaten som f. n. finns, huvudsakligen bestående av

riksrevisionsverket och statskontoret. Här bortses då från JO och riksdagens revisorer, vilka redan ligger under riksdagens hägn. I motionen framhölls att fyra fördelar skulle stå att vinna med en sådan lösning. För det första skulle riksdagen få direkta indikationer på missförhållanden av olika slag i den statliga verksamheten. För det andra skulle budgetarbetet i riksdagen kunna samordnas med granskning av förvaltningarnas verksamhet. För det tredje skulle riksdagen få möjlighet att skaffa sig en bättre överblick över den verksamhet som i dag mera formellt än reellt står under demokratisk kontroll. För det fjärde skulle all granskning ske helt oberoende av såväl den enskilda myndigheten som statsförvaltningen i övrigt. Sammantaget skulle riksdagens arbetsmässiga förutsättningar för att åstadkomma den ekonomiskt nödvändiga förändringen av den offentliga sektorn väsentligt förbättras.

Det kan hävdas att det är bättre att låta regeringen ha starka kontrollorgan till sitt förfogande och att låta regeringen initiera och ta ansvar för de förändringar av den statliga verksamheten som bör ske. Det är emellertid en svårförståelig ståndpunkt att 1980-talets viktigaste politiska fråga, att återskapa ett ekonomiskt starkt Sverige, skulle vara en fråga i första hand för regeringen och endast i andra hand för den folkvalda församlingen. Väljarna förväntar sig sannolikt mer av sina 349 direkt folkvalda än att de enbart passivt skall åse och godkänna en nödvändig återhämtningspolitik. Då regeringens roll emellertid inte skall underskattas kan man överväga ett delat huvudmannaskap mellan riksdag och regering för den statliga kontrollapparaten. Den föreslagna nyordningen skulle innefatta vad som i dag utgörs av riksdagens revisorer, riksrevisionsverket och statskontoret. En samordning av dessa verksamheter under riksdagens huvudmannaskap – eventuellt delat med regeringen – skulle kunna ge den önskade slagkraften och förmodligen därutöver innebära en viss personalbesparing i förhållande till antalet anställda i de tre nu verksamma organen.

I sitt yttrande över motion 1978/79:218 anförde finansutskottet att man kunde "instämma i flera av de principiella motiveringar för en ändrad ordning i fråga om revision inom statsförvaltningen som redovisas i motionen" (finansutskottets yttrande 1979/80:41). Finansutskottet pekar emellertid också på att en sådan omläggning skulle innebära en ändrad konstitutionell ordning och därmed ha vittgående verkningar i den svenska statsförvaltningen. Man pekade vidare på att en utredning rörande vissa grundlagsfrågor då nyligen tillsatts. Dessa frågor hade emellertid inte tagits upp i direktiven. Vidare framhöll utskottet att riksdagens revisorers arbetsformer ändrats genom beslut vid riksmötet 1978/79. Om dessa förändringar skulle visa sig otillräckliga borde frågan tas upp på nytt.

Den senare invändningen har svag bärkraft. I ett enhälligt yttrande från riksdagens revisorer tillstyrktes motionen, och i yttrandet påpekades att förslaget låg väl i linje med vad som föreslagits från RR:s sida redan 1965. Uppenbart är vidare att det här framlagda förslaget är av en helt annan

räckvidd än de marginella förändringar av arbetsformerna för riksdagens revisorer som redan skett.

En naturlig följd av riksdagens revisorers ställningstagande och av vad finansutskottet uttalade i sitt betänkande är att nu begära att den av finansutskottet nämnda utredningen om vissa grundlagsfrågor får tilläggsdirektiv med uppgift att skyndsamt utreda frågan om en förändring av den statliga kontrollapparaten. Denna mening bör riksdagen ge regeringen till känna.

Med stöd av vad ovan anförts hemställs

att riksdagen hos regeringen begär att utredningen rörande vissa grundlagsfrågor (dir. 1980:9) får i uppgift att skyndsamt utreda frågan om ändrat huvudmannaskap för den statliga kontrollapparaten i enlighet med vad som anförts i motionen.

Stockholm den 21 januari 1981

JOAKIM OLLÉN